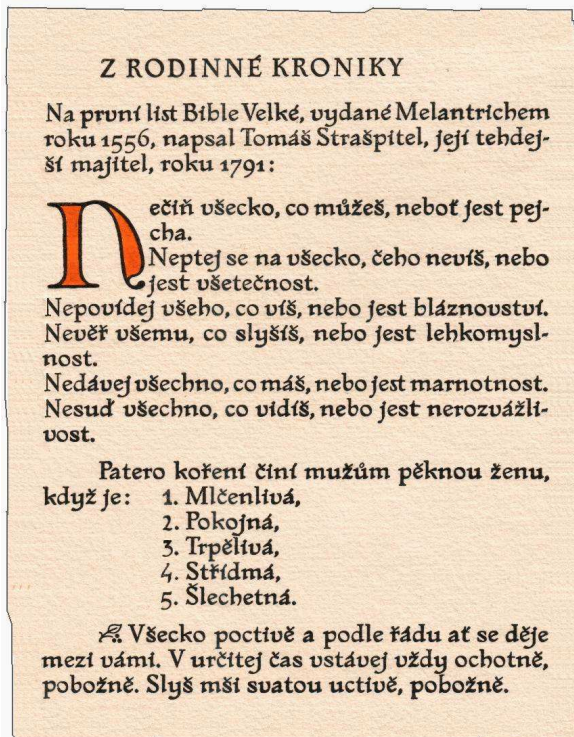

Při sledování osudů členů mlynářského rodu Dyků (viz Příběh mlynářského a lesnického rodu Dyků, edice Pramínek, sv. 13) jsem narazil na významný staropražský mlynářský rod Strašpitlů, který byl v určité linii, jak vyplývá z dalšího výkladu, s Dyky spřízněn. Vzhledem k tomu, že jsem dostal k dispozici cenný písemný materiál (viz bibliografickou poznámku), vztahující se právě k Strašpitlům, rozhodl jsem se, po jeho zpracování a zařazení strašpitlovských mlýnů do souvislostí historické topografie Prahy, napsat tento příspěvek.

Rod Strašpitlů pochází původně z Hrobů u Tábora, kde jeho příslušníci mlynařili na mlýně zvaném Hamr. Působili tu prokazatelně již v první polovině 18. století, kdy panství patřilo několika generacím rytířů Kochů, kteří je roku 1753 prodali hraběti Leopoldu Krakovskému z Kolovrat. V držení tohoto rodu zůstaly Hroby po staletí a byly spojeny s panstvím Radenínským. Nejstarším známým hrobským mlynářem z rodu Strašpitlů byl Matěj Strašpitel, o němž není bližších údajů, jedině je zjištěno, že jeho manželkou byla Kateřina, s níž měl syna Martina. Ten se narodil v Hrobech 5. 11. 1742 a po odchodu do Prahy se stal zakladatelem rozvětvené pražské mlynářské rodiny, která se postupem času spříznila s dalšími mlynářskými rodinami v Praze a ve středních Čechách.

Do Prahy odešel Martin v roce 1773, získav svobodný výhost od hraběte Leopolda Kolovrata. Ještě v tomtéž roce mu bylo uděleno městské právo Nového Města pražského. V Praze ovšem pobyl již dříve, když se zde vyučil u mlynáře Ondřeje Straširybky (výuční list z roku 1758). Martin Strašpitel byl nepochybně velmi zdatným mlynářem a podnikatelem, když brzy získal na Novém Městě pražském dva velké mlýny (Šítkovský a Veselovský) i další nemovitosti. O rozsahu jeho majetku nejlépe svědčí dochovaný testament z roku 1797. Martin své mlýny soustředil do oblasti tehdejšího Barvířského ostrova (později Žofín, dnes Slovanský ostrov), kromě toho v sousedních Jirchářích vlastnil

dům čp. 207-II v tehdejší ulici Žitné. Je třeba upozornit, že od roku 1700 nesla název Žitná dnešní ulice Myslíkova, což je nový název až od roku 1884. Dnešní Žitná ulice se tehdy jmenovala Žitnobranská. Tato skutečnost je důležitá pro lokalizaci domů rodiny Strašpitlů. Dům čp. 207 zakoupil Martin Strašpitel v roce 1781 a byl od té doby nazýván domem U Strašpitlů. Věnoval ho své manželce Barboře roz. Dráské, po níž dům zdědil syn Václav.

Mlýny v oblasti Žofína (Slovanského ostrova) stávaly již od středověku. Původně tu byl jen malý ostrůvek, na němž stály staré Šítkovské mlýny, připomínané již roku 1178, kdy byly v majetku vyšehradské kapituly a byly nazývány Pod Zderazem. Při nich byla v roce 1489 vybudována původně dřevěná tzv. Šítkovská vodárenská věž, z níž byla rozváděna voda dřevěným potrubím do kašen Nového Města. Mlýny zde tehdy byly čtyři, největší z nich patřil v 15. století mlynáři Janu Šítkovi (+1451). Tento velký mlýn o čtyřech složeních koupil koncem 18. století Martin Strašpitel. V následujících letech byl nazýván Strašpitlovským mlýnem (čp. 250-II). Mlýny byly v roce 1927 zbořeny a na jejich místě postaven konstruktivistický dům Mánes, zatímco vodárenská věž zůstala zachována dodnes.

Po proudu za ostrůvkem se Šítkovskými mlýny a vodárenskou věží teprve v průběhu 17. a 18. století, zejména po povodni roku 1784, vznikl díky náplavám písku a jiného materiálu větší ostrov (Barvířský, Žofín, Slovanský). Původní jméno získal ostrov proto, že zde roku 1760 barvíř Josef Ignác Saenger zřídil barvířské bělidlo. Od středověku však stávaly ještě další mlýny na pravém břehu Vltavy, nazývané Na horních loďkách, proti severnímu konci ostrůvku se Šítkovskými mlýny. Říkalo se jim původně Kartouzské mlýny, protože v dobách předhusitských naležely Kartouzskému klášteru na Smíchově. Bylo jich za sebou v řadě pět a zprávy z konce 14. století o nich uvádějí, že byly vybudovány na řece zčásti na lodích. V následujících dobách byly tyto mlýny přestavovány a posléze shořely při požáru roku 1865 a pak již nebyly obnoveny. Zbytky jejich základů byly objeveny na konci 19. století při stavbě nábreží a svatovojtěšské čtvrti. Také tyto mlýny byly spojeny s rodem Strašpitlů.

Martin Strašpitel (1742 - 1797) měl s manželkou Barborou roz. Dráskou (zemř. po roce 1797) celkem 6 dětí: Nejstarší syn Tomáš (zemř. 1838) byl farářem v Běšinách u Klatov, které patřily k panství Týnec hraběte Kolovrata Krakovského. Působil u farního kostela Navštívení Panny Marie, upraveného z původní zámecké kaple z roku 1654 po jejím vyhoření roku 1781.

P. Tomáš v roce 1791 vepsal na první list Melantrichovy Bible, kterou vlastnil, životní poučení, jež jako bibliofilii vydal roku 1940 Alois Dyk (obrázek nahoře). Druhorozený (bezdětný) syn Václav, mlynář ze Šítkovského mlýna na Novém Městě pražském, odkázal ve své závěti z roku 1829 svému bratru P. Tomášovi 8 tisíc zlatých a veškeré šatstvo. Podle závěti z roku 1797 odkázal Martin Strašpitel st. mlýn zvaný Strašpitlovský (Šítkovský čp. 250-II) svému třetímu synovi Františkovi, zatímco druhý syn Václav měl zdědit bezprostředně sousedící mlýn zvaný Veselovský (čp. 249-II). V následujících letech zřejmě došlo k výměně mlýnů mezi oběma bratry, jak to vyplývá z Václavovy závěti z roku 1829, v níž se píše o mlýnu Strašpitlovském jako o jeho majetku.

Václav Strašpitel (1777-1829) tedy vlastnil Šítkovský (Strašpitlovský) mlýn (obr. vpravo) a dále zdědil i dům čp. 207-II (na rohu dnešních ulic Myslíkovy a Pštrossovy). O Václavově vážnosti v pražské měšťanské společnosti jistě svědčí skutečnost, že v roce 1818 se stal starším mlynářského cechu na Novém Městě. Vzhledem k tomu, že se svou manželkou Marií neměl děti, odkázal svůj majetek stejnými díly synovcům a neteřím, dětem svých sourozenců, když univerzální dědičkou ustanovil svou manželku Marii.

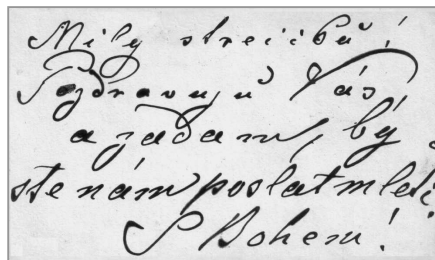
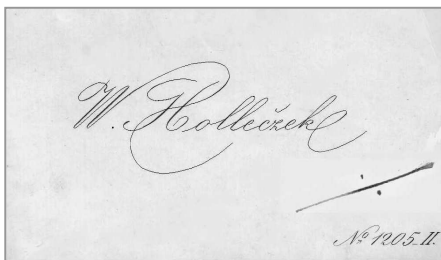
Přál si, aby Šítkovský (Strašpitlovský) mlýn čp. 250-II byl po jeho smrti prodán (jeho cenu odhadoval na 20 tisíc zlatých) a aby výnos byl rozdělen mezi dědice podle jeho ustanovení. Kromě zmíněného bratra P. Tomáše Strašpitla měly zdědit finanční částky dcery zemřelého bratra Martina, Marie a Barbora, a to 4 tisíce zlatých, a děti zemřelé sestry Johany provdané Hollečkové, Václav, Emanuel a Marie, rovněž 4 tisíce zlatých, stejným dílem. Veškeré domovní zařízení včetně zásob obilí a mouky, stejně jako koně, vozy a kočáry, mělo připadnout manželce Marii. Jedině všechno železné nářadí z mlýna měl obdržet švagr Emanuel Holleček st., novoměstský mlynář, manžel Václavovy sestry Johany.

Oba mladší synové Martina Strašpitla st., František a Martin byli rovněž vyučenými mlynáři. Syn František hospodařil na tzv. Veselovském mlýně (čp. 249-II) na Novém Městě pražském, který původně patřil jeho otci Martinovi staršímu. Syn Martin (nar. asi 1781, zemř. před rokem 1823) se stal majitelem nedalekého mlýna "Na horní loďce", na novoměstském břehu proti Strašpitlovskému (Šítkovskému) mlýnu. Současně byl majitelem domu čp. 260-II, na rohu ulic Na Zderaze a tehdejší Žitné (dnešní Myslíkovy), přímo naproti dalšímu rodinnému domu čp. 207-II (oba domy pod týmiž čísly popisnými mají dodnes zachovány stavební podobu z konce 19. století). Martin ml. měl za manželku Rozálii Zdeňkovou (nar. asi 1782), dceru Vojtěcha Zdeňka, pražského měšťana a sládky ve známém staro-pražském pivovaru U Šenfloku na dnešním Václavském náměstí. Byli oddáni roku 1804 a měli spolu dvě dcery, Marii a Barboru. Mladší z nich, Barbora (1811 - 1879) se roku 1837 provdala za Václava Augusta Schulze (1807 - 1861), mlynáře v Klučicích u Karlštejna. O Vojtěchu Zdeňkovi vypráví rodinná tradice (rukopisná vzpomínka Aloise Dyka), že velice rád cestoval. Navštívil řadu zemí rakouské monarchie a zamířil i do severní Itálie (Řím, Benátky), odkud s oblibou přinášel různé devotionalie, kterými obdarovával členy své rodiny, ale také pražské kostely. Alois Dyk vzpomíná, že ve svých sbírkách tak má obraz Madony s korálkovým diadémem, přivezený z Benátek, a podle jeho svědectví např. fara u Sv. Jindřicha na Novém Městě získala mariánský reliéf z Maria Zell.

Martin Strašpitel ml. zemřel před rokem 1823 a vdova Rozálie se poté znovu vdala, za Jana Šilhu, učitele v Michli, který měl z předchozího manželství děti Johana, Antonii a Jana, všechny zůstaly svobodné (jejich olejové podobičky se zachovaly ve sbírce Aloise Dyka). Šilhovi zakoupili selský statek (čp. I) v Lešanech u Velvar. Později tento statek získal (1846) Rozáliin zeť, mlynář V. A. Schulz, manžel Barbory Strašpitlové. Jedna z jejich dcer, Marie Angela Schulzová (1845 - 1928), se v roce 1870 provdala za vrchního lesmistra Vojtěcha Dyka (1843 - 1920), pocházejícího ze známého mlynářského rodu Dyků z Plzeňska. Babička Barbora Schulzová, roz. Strašpitlová, tehdy již ovdovělá, následovala mladou rodinu na Vojtěchovy myslivecké štace a byla jim velkou oporou. Pobývala tak vždy delší dobu na myslivně Harabasce u obce Kbelany blíž Nýran a když Vojtěch Dyk získal roku 1876 místo nadlesního v jihočeských Černovicích u Kamenice nad Lipou, šla tam s Dykovými již natrvalo a obětavě se starala o rozrůstající se rodinu. Zde také v roce 1879 zemřela. Jistě o mnohém svědčí, že zeť Vojtěch se rozhodl přijmout místo v Černovicích až poté, co jeho "dobrá tchýně" na jeho dotaz přislíbila, že s mladou rodinou zůstane trvale.

Pokud jde o další děti Martina Strašpitla st., pak o dceři Marii nejsou žádné údaje. Nejmladší z dětí, dcera Johana, se provdala za novoměstského mlynáře Emanuela Hollečka, na jejichž tři děti bylo pamatováno v uvedené závěti Václava Strašpitla. Emanuel Holleček ml. byl zřejmě dědicem rodinného mlýna na dolním Novém Městě (čp. 1205-II), jak to kromě jiného vyplývá z vizitky s nedatovaným rukopisným vzkazem (obrázky dole), adresovaným strýci Václavu Strašpitlovi: "Milý strýčku! Pozdravuju Vás a žádám, by ste nám poslal mletí."

Mlynáři Strašpitlové se tedy na konci 18. a počátku 19. století úspěšně zařadili do tehdejší pražské měšťanské společnosti, v níž nepochybně sehráli nikoliv nevýznamnou roli, jako mlynáři a podnikatelé, disponující značným nemovitým majetkem.

Bibliografická poznámka

Vydavatel bibliofilů Alois Dyk (1881-1971) soustředil v průběhu svého života kromě uměleckých sbírek i soubor rodových písemných dokumentů, nazvaný "Archivum Familiae Dyk". Ve fasciklu věnovaném

rodu Strašpitlů jsou obsaženy originály testamentů, úředních dokladů, opisy dokumentů ze Zemského archivu i Archivu hl. m. Prahy, dále rukopisné vzpomínky a poznámky i obrazový materiál. Především z tohoto fasciklu čerpá můj příspěvek, pokoušející se kriticky utřídit a využít různorodé a někdy i protichůdně vyznívající informace. Sbírká "Archivum Familiae Dyk" je ve správě rodiny a díky Aloisovu vnukovi (a mému bratranci) Vojtěchu Dykovi jsem získal vzácnou možnost jejího studijního využití. Počítá se s předáním sbírky do Památníku národního písemnictví.